

AK MEDRESE

- “Cumhuriyet” 31 Mayıs 1936-

Niğde'nin en ehemmiyetli dört abidesinden en eskisi **Alaeddin Camii; onüçüncü asrın başlarında**; ikincisi **Hüdavend Hatun Türbesi, ondördüncü asrın başlarında**; üçüncü gelen **Sungur Camii aynı asrın ortalarına doğru**, sonuncusu **Akmedrese ise onbeşinci asrın tam başındadır**. Onbeşinci asır ki bu dünyaya Timur'la Yıldırım'ın o zamanki dünyayı dehşete veren o meşhur Ankara cengiyle doğdu; Akmedrese o cenkten biraz sonra dünyaya gelmiştir. f/d

İki asrın mesafesine dizilen dört abideden ilki Selçukiliğin kemal çağına, diğer ikisi Selçuk devletinin artık devletlikten çıktığı zamanlara, Akmedrese ise Karamanoğullarının en didişkin devresine rastgeliyor. **Selçuk mimarlığından Osmanlı mimarlığına varılmak için Karaman mimarlığının köprüsünden geçilir**. İki devlet arasında bir beylik ve iki medeniyet ortasında bir ara medeniyet: Ak Medrese Karaman mimarlığının bir şaheseri ve yalnız Niğde'nin göğsüne dikilmiş bir abide değil, Türk sa'natının ak pak bir şerefidir. f/d

Ona bu güzel ad nasıl ve niçin verildi? Niğde'nin sarımtıtrak kalkerden binaları, esmerimsi taştan evleri ve toprak damların haki renkli görünüşleri ortasında, beyaz mermerden ve parlak taştan yapıma bu binanın göz kamaştırıcı civelekliliğine karşı halk ona derhal **“Ak Medrese”** dedi. Fakat çetrefil sarık bu açık Türkçeyi ince bulmadığı için **“Medrese-i Beyza”** demeyi daha uygun buldu. “Cihannüma” da bu eserden bahsedilirken, “Beyza namında fevkani ve tahtani binazir bir medrese...” denir. Bereket kitabın dediği kitapta kaldı. O artık dünyanın arkeoloji ilminde de halkın taktığı adla yaşıyor. Halkın dediği hakkın dediğidir. f/d

Yapıldığı zaman pırl pırl gülen medreseye sonra asırların rengi sinmeye başladı. Aristokratlık başka, asalet başka; Mermer, aslında aristokrat bir taştır, fakat o ancak tarihin koynunda yaşaya yaşaya asaletleşir. Altı asrın rengiyle Ak Medrese aklıktan griliğe geçti. Zaman denen sonsuz seylabeye göğüs gere gere olgunlaşmak. Zaten doğuşunda kibarken asırların gümüşümtrak esmerliği onu öyle kat kat kibarlaştırmış ki...

Dışardan, arka ve yan cephelerden baksan, bu iki katlı medreseyi yontma taştan yapıma tek katlı ve ambarımsı bir şey sanırsın. Mimaride pencere ve kemer gibi boş yerlere **“açık”**; duvar gibi kapalı kısımlara **“sağır”** denir. Açıklar boş, sağırlar doludur. Bir yapıda boşlukların dolulardan fazla oluşu hafiflik, aksi de ağırlık doğurur. Birinciden neş'e, ikinciden hüznün çıkıyor. Köşkte pencere açığı çoktur, evde sağır fazlalaşır. Sağırı artır: Manastır; daha artır: Zindan; açığı sifıra indir: Mezar! f/d

Ak Medrese'nin dışı sağır; alt katın pencereleri dıştan ince mazgal yarıkları gibi; üst katın pencereleri de hiç ferah değil. Fakat dış aleme kendini kapayan bu sağır yapının içi? İçine ziya çatı ortasındaki boşluktan bir tufan gibi dökülmüş

ve şakraklıkbir tuğyan gibi fıkrıyor. Ak medrese susan dışla şakıyan için mucizesi. f/d

Kendini hep Roma ve bizans eserlerini tetkikle mükellef bilerek İslami eserlere üvey gözle bakan Texier'in bile hayran kaldığı ve en son Albert Gabriel'in "**mimaride muvazene ve vuzuh sanatının modeli**" diye kıymetini öve öve yüksek bir salahiyetle teşrih ettiği bu harikulade yapının bütün dış güzelliği yalnız şimal cephesine ve methale verilmiş. Bir cephe, fakat pir cephe. Yapının önü niye bu kadar süslü? Çünkü ilme gireceksin; öndeki o haşmet ilme hürmettir. Yapının diğer cepheleri niye düpdüz ve kapalı? Çünkü ilmin içindesin, dış alemle ilişkisini kes. Mimar, yaptığı işi bilerek yapmış. f/d

Asıl binadan üçte bir derecede yüksek olan ortadaki methal kapısı başlı başına bir alem. O kadar yekpare, eklemleri o kadar mahirane bir kapı ki guya onu taş taş üstüne koyarak yapmadılar; sekiz on metre boyunda, üç dört metre eninde ve bir kaç metre kalınlığında azametli bir mermeri yerde senelerce, işneleme işneleme işledikten, böğrüne dilber istilaktitli bir mihrap oyduktan sonra, kaldırıp kapı diye oraya şaheser bir gergef gibi dikivermişler. f/d

Bu methal kapısının iki tarafında, hala yerleri belli, ikişer kavisli boşluklar varmış. Her iki kavis orta yerlerinden ince birer sütunla ve daha keskin iki kemerle ikiye bölünüyor. Bu suretle gergefli kapının iki yanında kanad açmış gibi iki taraflı dörder boşluğun bütün cepheye vereceği neşeyi düşünün: Fakat orayı eski devirde müftülük dairesi yapmak için kör sarık bu güzelim gözleri örüp kapatarak açık cepheyi sağırlatmış. O kata çıkmak için içerden merdiven varken kendilerine kolaylık olsun diye bir de dışardan hantal birer taş merdiven yamamışlar; ayıpdır bu, çirkindir bu ve...katildir bu.f/d

Niğdeliler dikkat edin. Alaeddin Camii topuklara kadar toz içindeydi; Sungur'u yarım asır önce kafasız bir mutasarrıf badanaya boğmuş; Hüdavend türbesini keresteyle dolu görmüştüm; Ak Medrese'nin cephesi de bu haldedir. Niğde'nin bütün evlerini ve bahçelerini satsanız o abidelerin bir kırığını satın alamazsınız. Milletler medeniyetleriyle vardır. Onları göstererek medeniyetimi gösteriyorum. Onları bozmak kendi şerefimize kendi elimizle saldırmak değil de nedir? f/d

Bereket medresenin içi olduğu gibi duruyor. Girince at nalı şeklinde, üç cepheli, murabbai iki kat. Alt kat beyzilikleri keskin üç kemerle süslü. Üst kattaki kemerler daha dairevi. Kemerler verilen bu ayrı şekille bu iki katlı murabba ayrı iki yapı şeklinde görülüyor. Halbuki bu iki katlı kemerlerin isitinadlarını aşağıdan yukarı aynı işlemlerle birleştiren oluklama uzanışlar o iki ayrılığa tek bir vahdet görünüşü vermiş. Kemerlere bak ayrı, sütunlara bak bir; hem biri ikiye böl, hem ikiyi birleştir; çeşitle tekin ahengi buna derler. f/d

Bu üç cepheli kısmın ortasındaki boşluk murabbai bir avludur. Avlunun ortasında bir kuyu. İki yan cephenin içinde dörder oda. Deminki iki katlı kemerler odaların önünde karşılıklı ve altlı üstlü birer koridor teşkil ediyor. Avlunun üstüne rastlayan tavan kısmı açık, medresin içinden dışarıya değil göğe bakıyorsun. Yan pencerelerden gelen aralıklı ziyaretlerle tepeden dökülen ziya

bolluğu, fotoğraf atölyelerindeki ışık oyunları gibi, binanın içini hem şenlendirmiş, hem de ışıklı gölgelerle canlandırıyor. Zira şatarettir. Ak Medrese şataret dolu. f/d

Avludan birkaç karış yüksekte, binanın son kısmını, kesme taştan yapılmış üstuvani tavanı geniş bir köprü gözünün altındaki gerginlikle duran mescide ayırmışlar. Düz hatta devam ve sükun, üstuvani eğrilikte yumuşaklık vardır. Bu ayrı şekilli mescid, şakuli duruşlu murabbai kısımlara karşı binanın içine ayrı bir hendese çeşnisinin güzelliğini vermiş. Üstuvani açıklığın iki yanında kubbeleri kürevi iki oda : Tavanı iki yandan aşağı inen mescidi o iki odanın kubbeleri tekrar iki yandan yukarı kaldırıyorlar. Mescidde rüku, odalarda kıyam; mimar, yapıya namaz kıldırıyor !

Mesciddeki, üstuvani tavanın arka çizgisini yarım daire şeklinde çevirerek gerilen en dipteki duvarın ortasında istilaktitli, emekli, bütün çevresi mermer üstüne “Ayet’ül-kürsi” ile işlenmiş nefismihrap. Mihrabın önünde durup methale doğru, sonra oradan yürüyüp gelerek, methalin önünde durup mihraba doğru bak, bir medresede değil küçük bir saraydasın. f/d

Bursa, Edirne, İstanbul gibi büyük bir devlet istikrarı içinde abideler yaratmak; peki, fakat Niğde abideleri: Türbeyi yaptıran prensesin babasını Aksaray’da öldürdüler. Sungur Camiinin yapıldığı zaman Anadolu İlhanlılar elinde bir tekne gibi çalkalanıyordu. Ak Medree’yi yaptıran Karamanoğlu Ali Bey de kardeşi Mehmed Bey gibi kaç defa esir, kaç defa asi ve kaç defa mağluptur. Bütün bu çalkantılar içinde o abideleri nasıl yaptırdılar? Çıkıntılar içinde bile yaratıcılığını unutmayan bir ruhumuz oluştu: O abidelerin en derin bir kıymeti de asırların ötesinden bunu söyleyip durmalarıdır. f/d

İsmail Habib SEVÜK

Yurttan Sesler

Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002

<https://turkbibliography.com/fehmi-dincer/>